

Bydgoski garnizon wojskowy w systemie militarnym Polski i NATO

Sławomir Sadowski

Garnizony wojskowe pojawiły się w większej liczbie w XVIII wieku i były efektem powstania armii stałych, a więc wymagających odpowiedniej bazy do zakwaterowania żołnierzy, zorganizowania składów i magazynów oraz funkcjonowania instytucji wojskowych w okresie pokoju. Generalnie garnizony można podzielić ze względu na liczebność żołnierzy (wielkie, duże, średnie i małe) oraz ze względu na spełnianie funkcje (wielofunkcyjne lub monofunkcyjne). W zależności od tego odgrywają one zróżnicowaną rolę w życiu społeczności lokalnej. Stacjonowanie w mieście dużej zagłogi wojskowej zorganizowanej w różnorodne ogniwa zawsze miało istotny wpływ na jego strukturę demograficzną, ekonomikę oraz życie społeczne.

Społeczność żołnierską zwykle tworzyły grupy mężczyzn w pełni sił twórczych, dobrze uposażonych, niezwiązanych z miastem więzami pochodzenia, gotowych do częstych zmian miejsca zamieszkania w imię realizacji ambicji zawodowych. Wokół tego środowiska kształtowała się oraz kształtuje się nadal społeczność liczniejsza, którą można nazwać społecznością wojskową, grupującą także rodziny wojskowych, pracowników cywilnych oraz emerytów wojskowych. W konsekwencji, bywa to znacząca liczebnie grupa społeczna, wywierająca duży wpływ na ekonomikę miasta. W tym wypadku można mówić o wpływie bezpośrednim oraz pośrednim. Ten pierwszy jest wynikiem głównie działań instytucjonalnych, czyli realizowanych przez wojsko opłat podatkowych na rzecz miasta, dzierżaw, inwestycji na terenie miasta, zakupów bytowych (żywności, energii elektrycznej, wody, itp.). Stanowią one znakomite dochody miasta, ponieważ uzyskiwane są przy niskich kosztach własnych. Gospodarcze korzyści pośrednie – będące rezultatem istnienia garnizonu wojskowego, to dochody z handlu, usług, działalności przedsiębiorstw produkcyjnych i budowlanych, wynikające z dużej siły nabywczej środowiska wojskowego, a także generowania znaczącej liczby miejsc pracy dla miejscowej ludności.

Odrębnym czynnikiem, pozytywnie wpływającym na społeczność lokalną, jest funkcjonowanie przemysłu zbrojeniowego, który – oprócz tego, że jest znaczącym pracodawcą – postępuje się nowoczesnymi technologiami produkcyjnymi, często zaliczanymi do grupy „wysokich technologii”.

We współczesnej Bydgoszczy znajduje się duży, wielofunkcyjny garnizon wojskowy, odgrywający ważną rolę w życiu miasta. Liczebność społeczności związanej z siłami zbrojnymi w mieście jest znacząca. Składa się z trzech dużych grup: żołnierzy zawodowych i ich rodzin, pracowników cywilnych wojska oraz pracowników firm pracujących na rzecz wojska, a także emerytów wojskowych i ich rodzin. Odrębną grupę stanowią żołnierze służby niezawodowej, czasowo przebywający w mieście, realizujący powszechny obowiązek służby wojskowej – grupa ta posiada specyficzne, typowe dla młodzieży potrzeby.

Baza materialna i struktury organizacyjne bydgoskiego garnizonu kształtowały się na przestrzeni ponad dwóch wieków. Stały garnizon wojskowy umieścili w Bydgoszczy Prusacy w 1772 roku, stacjonujący w mieście do stycznia 1920 roku¹. W okresie międzywojennym na Pomorzu przebywało wiele jednostek Wojska Polskiego². Dyslokowano je tam ze względu na potrzeby obronne tego regionu Polski oraz na doskonałą bazę materialną mieszczącą się w garnizonach Grudziądz, Toruń i Bydgoszcz i innych. Bydgoszcz była siedzibą jednego z czterdziestu dwóch ważnych garnizonów wojskowych w kraju, w którym znajdowały się dowództwa taktyczne, jednostki bojowe, szkoły oraz pozostałe instytucje i urzędy wojskowe, które zajmowały popruskie koszarzy i budowle wojenne. Ważną inwestycją tego okresu było zbudowanie koszar przy ul. Szubińskiej. W sumie, Bydgoszcz była dużym, wielofunkcyjnym garnizonem, w którym brak było jedynie wyższych dowództw operacyjnych.

Do najważniejszych instytucji i jednostek wojskowych w Bydgoszczy w okresie międzywojennym należały: dowództwo i niektóre jednostki 15. Dywizji Piechoty Wielkopolskiej (61. i 62. Bydgoski Pułk Piechoty, 15 Pułk Artylerii Lekkiej), dowództwo Pomorskiej Brygady Kawalerii (przeniesione z Torunia w 1934 roku) wraz z 16. Puł-

¹ W 1773 r. wybudowano koszarzy huzarskie w miejscu dzisiejszej Poczty Głównej, a w 1790 r. prochownię na Wzgórzu Dąbrowskiego – obiekty te nie zachowały się. W związku z dyslokacją w garnizonie nowych jednostek, do 1919 roku wybudowano okazałe gmachy wojskowe, willę przy ul. Czartoryskiego – jako siedzibę sztabu, szpital garnizonowy (1850 - 52) na rogu ul. Jagiellońskiej i 3 Maja, koszarzy rynkowskie na Londynku w 1873 r., kompleks koszarowy w czworoboku ulic Zygmunta Augusta, Sowińskiego, Sobieskiego i Warszawskiej (lata 1874 - 76, koszarzy przy ul. Gdańskiej i Artyleryjskiej (1883 - 85) oraz przy ul. Powstańców Warszawy (1913), monumentalny gmach Szkoły Wojennej (1914), lotnisko z infrastrukturą (1916 - 1919) oraz poligon strzelniczy na Jachcicach.

² D. Mierzejewski, S. Sadowski, *Zarys historii Pomorskiego Okręgu Wojskowego 1919 - 1994*, Bydgoszcz 1994, s. 13 - 98.

kiem Ułanów Wielkopolskich i 11. Dywizjonem Artylerii Konnej, 8. Dywizjon Samochodowy. Ponadto, w garnizonie znajdowały się szkoły wojskowe, z których najważniejsze to: Wielkopolska Szkoła Piechoty, szkoły lotnicze, ostatecznie skupione w Centrum Wyszkożenia Lotnictwa nr 2 oraz – od 1938 roku – Szkoła Podchorążych Marynarki Wojennej, a także liczne instytucje zabezpieczenia funkcjonowania wojska³. Z chwilą zajęcia Bydgoszczy przez Niemców we wrześniu 1939 roku, na okres ponad pięciu lat, polski garnizon przestał istnieć.

Po wojnie garnizon odtworzono, jednak zmianie uległ jego charakter. W związku z przesunięciem granic państwowych na zachód, miasto, które znalazło się w głębi kraju, stało się siedzibą dowództw operacyjnych oraz jednostek i instytucji zabezpieczających ich funkcjonowanie⁴. Już w 1945 roku w mieście zlokalizowano dowództwo Pomorskiego Okręgu Wojskowego, a w 1957 roku dowództwo 2. Korpusu Obrony Powietrznej⁵. Od 1952 roku istniała Wojskowa Komenda Wojewódzka, dziesięć lat później przekształcona w Wojewódzki Sztab Wojskowy. W Bydgoszczy od 1945 roku znajdowały się (pod różnymi nazwami) ogniwa poboru i mobilizacji⁶.

Większość jednostek wojskowych zostało powołanych do zabezpieczenia działań wyższych dowództw w czasie pokoju i wojny. Zadania te realizowały, m.in. 4. pułk łączności i 5. pułk zabezpieczenia. W latach 60. w Bydgoszczy stacjonowały bojowe jednostki lotnicze, a od połowy lat 70. dowództwo 2. Brygady Radiotechnicznej, działającej w ogólnokrajowym systemie obrony powietrznej kraju. Poza tym w garnizonie funkcjonowały okręgowe ogniwa sprawiedliwości (sąd i prokuratura), formacje żandarmeryjne i wojskowej policji politycznej (Oddział Informacji Wojskowej POW, w 1956 roku przekształcony w Zarząd Okręgowy Wojskowej Służby Wewnętrznej), a także różne warsztaty, magazyny, internaty i inne placówki niezbędne do sprawnego funkcjonowania okręgu wojskowego.

³ Składnica Materiału Intendenckiego, Garnizonowa Izba Chorych, Wojskowy Sąd Rejonowy, Delegat Sztabu Głównego przy Okręgowej Dyrekcji Kolei Państwowych, Rejonowy Inspektorat Koni, Powiatowa Komenda Uzuppełnień – Bydgoszcz Miasto, Powiatowa Komenda Uzuppełnień – Bydgoszcz Powiat, Parafia Wojskowa Obrządku Rzymsko-Katolickiego, placówki wywiadowcze Sztabu Głównego.

⁴ Zob.: S. Sadowski, *Pomorski Okręg Wojskowy w latach 1945 - 1980. Przekształcenia organizacyjne i modernizacja techniczna*, Toruń 1997, strony różne, (maszynopis rozprawy doktorskiej).

⁵ Na przestrzeni lat korpus zmieniał nie tylko swoją strukturę, ale i nazwę: w latach 1957 - 1962 nazywał się 2. Korpus Obrony Przeciwlotniczej; 1962 - 1990 – 2. Korpus Obrony Powietrznej Kraju; od roku 1990 – 2. Korpus Obrony Powietrznej. Zob.: <http://www.wlop.mil.pl/mjednostki-detalpl.asp?ID=24>

⁶ Były to: Rejonowa Komenda Uzuppełnień (1945 - 1951), Wojskowa Komenda Rejonowa (1951 - 1964), Powiatowy Sztab Wojskowy (1965 - 1975), następnie Wojskowa Komenda Uzuppełnień.

Powyższe jednostki i instytucje wchodziły w skład ogólnokrajowego systemu obronnego, a znaczna ich część także w skład Układu Warszawskiego, tym samym stanowiły istotny element sowieckiego systemu militarnego w Europie Środkowej.

W okresie powojennym Bydgoszcz stała się także ważnym ośrodkiem przemysłu zbrojeniowego. Na obszarze poniemieckiej fabryki chemicznej DAG uruchomiono – na początku lat 50. – Zakłady Produkcji Materiałów Wybuchowych (późniejszy „Zachem”). Zakłady „Belma” produkowały miny i zapalniki. Na rzecz wojska pracowały także Zakłady Radiowe „Eltra” czy odzieżowe „Modus”. Niemal w każdym ważniejszym bydgoskim przedsiębiorstwie istniał dział produkujący na rzecz sił zbrojnych.

W związku z tym, że w okresie Polski Ludowej znaczenie sfery militarnej odgrywało w Bydgoszczy dużą rolę, w garnizonie poczyniono szereg inwestycji, które wywierały poważny wpływ na wizerunek miasta. W celu zabezpieczenia potrzeb mieszkaniowych, socjalnych i kulturalnych środowisk związanych z obronnością, w latach 50. wybudowano dwa duże osiedla mieszkaniowe: Leśne – przeznaczone częściowo dla kadry POW oraz Kapuściska – dla pracowników zakładów chemicznych, produkujących głównie na rzecz wojska. Drugim obszarem znacznych inwestycji wojskowych po II wojnie światowej były okolice lotniska i osiedla Błonie. Wojsko także poważnie zaangażowało się w budowę obiektów ogólnospołecznych, czego ostatecznym efektem było powstanie Parku Sportowego Wojska Polskiego „Zawisza” oraz szeregu innych instytucji.

Reasumując, Bydgoszcz należała do dużych garnizonów wojskowych, co było wynikiem rozmieszczenia w mieście dwóch ważnych dowództw operacyjnych. Tym samym, pomijając Warszawę, Bydgoszcz, Wrocław, Poznań i Gdynia stanowiły grupę najważniejszych garnizonów w Polsce.

U schyłku lat 80., wraz ze zmieniającą się sytuacją międzynarodową, rozpoczął się proces przekształceń sił zbrojnych oraz całości kształtu zjawisk związanych z funkcjonowaniem kompleksu militarnego w Polsce. Proces ten nasilił się po roku 1989, kiedy wszczęto dostosowywanie systemu militarnego do wymogów suwerennego państwa, międzynarodowych zobowiązań Polski wynikających z traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych oraz transformacji gospodarczej kraju. W konsekwencji, w latach 90. XX wieku instytucje i jednostki wojskowe garnizonu bydgoskiego otrzymały nowe zadania i zostały poddane głębokim przekształceniom organizacyjnym, których istotnym przejawem było zmniejszenie liczebności personelu wojskowego oraz optymalizowanie struktur. Przemysł zbrojeniowy został poddany ostrej weryfikacji w ramach gospodarki rynkowej i zmuszony do pośpiesznej modernizacji.

Okres lat 90. charakteryzował się, w procesie kształtowania systemu obronnego kraju, szeregiem dynamicznych, nie zawsze spójnych zmian organizacyjnych. W 1993 roku utworzono czwarty w kraju Krakowski Okręg Wojskowy, co zaowocowało zmianą

zasięgu terytorialnego pozostałych. W pięć lat później zlikwidowane zostają Warszawski i Krakowski Okręg Wojskowy, a całe terytorium państwa podzielone zostaje pomiędzy Pomorskim oraz Śląskim Okręgiem Wojskowym.

Najważniejszą jednak zmianą dotyczącą okręgów wojskowych o charakterze metrytorycznym był, wynikający z „Programu przebudowy i modernizacji Sił Zbrojnych na lata 2001 - 2006”, rozdział pionu operacyjnego wojsk od struktur administracyjnych, logistycznych i terytorialnych. W wyniku tego Dowództwo POW przekazało do dyspozycji nowo tworzonego w Bydgoszczy Dowództwa 1. Korpusu Zmechanizowanego wszystkie jednostki operacyjne⁷.

Równie intensywnym zmianom organizacyjno-funkcjonalnym w latach 90. poddany został 2. Korpus Obrony Powietrznej. Zmiany te zmierzały do przejęcia przez korpus rejonu obrony powietrznej obejmującego całą przestrzeń powietrzną północnej części kraju⁸.

Najważniejszym wydarzeniem, które wpłynęło, wpływa i przez wiele lat będzie oddziaływało na cały polski system militarny, było przyjęcie Polski do Paktu Północnoatlantyckiego. Dla większości Polaków wydarzenie to miało przede wszystkim wymiar polityczny. Wzrost poczucia bezpieczeństwa, aktywizacja Polski na arenie międzynarodowej, uczestnictwo w misjach pokojowych i stabilizacyjnych to ważne aspekty przynależności do Paktu Północnoatlantyckiego. Akcesja nie przełożyła się w wyraźny sposób na życie codzienne mieszkańców kraju. Żołnierze Sojuszu incydentalnie pojawiali się w Polsce przy okazji ćwiczeń czy różnego rodzaju wizyt. Jednak w praktyce działania sił zbrojnych dokonywały się głębokie zmiany, będące wynikiem dostosowania struktur i zasad funkcjonowania do wymogów NATO.

W Siłach Zbrojnych RP obowiązuje dokument pt. „Standardy NATO dla Sił Zbrojnych RP”, określający wymogi w zakresie dowodzenia, rozpoznania i logistyki dla całości sił zbrojnych oraz specyficzne wymagania dla poszczególnych rodzajów wojsk. Zgodnie z założeniami polityki obronnej, docelowo wszystkie siły operacyjne Wojska Polskiego mają być przygotowane do przejścia na czas wojny pod zwierzchnictwo zintegrowanego dowództwa NATO. Pod dowództwem narodowym pozostaną natomiast siły obrony terytorialnej. Oddziały i pododdziały wojsk operacyjnych wydzielone z Sił Zbrojnych RP do użycia w operacjach NATO dzielą się następująco:

- ze względu na dostępność w operacjach (siły zdolne do przerzutu i siły na miejscu);
- z punktu widzenia poziomu gotowości (siły wysokiej gotowości, siły niższej goto-

⁷ 1. Korpus Zmechanizowany okazał się tworem efemerycznym i przestał istnieć z dniem 30 czerwca 2004 r. Jego dowództwo zostało rozformowane a jednostki przekazane do dyspozycji dowództwa Wojsk Lądowych. Zob.: http://www.militarium.info/wojsko_polskie/liczby.php

⁸ Zob.: <http://www.wlop.mil.pl/mjednostkidetalpl.asp?ID=24>

wości, siły o wydłużonym terminie gotowości oraz siły mobilizowane);

- biorąc pod uwagę kategorię przeznaczenia (siły pod dowództwem NATO, siły przeznaczone do NATO, siły zarezerwowane dla NATO, inne siły dla NATO).

W nowym układzie organizacyjnym sił zbrojnych Bydgoszcz odgrywa ważną rolę w systemie militarnym kraju oraz w procesie umacniania pozycji Polski w systemie wojskowym NATO. Pozycja ta ma charakter wielowątkowy, z których najważniejsze są:

- dostosowanie do standardów NATO⁹ dowództw i jednostek wydzielanych do wspólnego działania (dowództwa i sztaby oraz jednostki);
- doskonalenie ogniw terytorialnych do wykonania planowych zadań oraz współdziałania z siłami przeznaczonymi dla NATO;
- umacnianie rangi instytucji i urzędów wojskowych kształtujących demokratyczny, praworządny, obywatelski i profesjonalny charakter sił zbrojnych;
- usytuowanie w mieście jednostki szkolnej podporządkowanej bezpośrednio wyższemu dowództwom NATO;
- rozwój przemysłu zbrojeniowego i pracującego na rzecz sił zbrojnych.

Najważniejszą instytucją wojskową w Bydgoszczy pozostaje w dalszym ciągu Dowództwo Pomorskiego Okręgu Wojskowego, z kompetencji którego kilka lat temu wyłączono kwestie dowodzenia operacyjnego, przenosząc je do Dowództwa Wojsk Lądowych oraz dowództw korpusów. Współcześnie więc okręg wojskowy koncentruje działalność na pięciu głównych kierunkach:

- planowaniu operacyjnym i mobilizacyjnym rozwinięciu jednostek wojskowych;
- szkoleniu bojowym i ogólnowojskowym podległych jednostek wojskowych;
- udziale oddziałów i pododdziałów wojskowych w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania życia ludzkiego, a także w oczyszczaniu terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwianiu;

⁹ W Sojuszu Północnoatlantyckim standaryzacja oznacza osiąganie zdolności do interoperacyjności poprzez tworzenie i wdrażanie koncepcji, doktryn, procedur i wzorów zapewniających osiągnięcie i utrzymanie pożądanego poziomu kompatybilności, zamienności bądź wspólności w obszarach operacyjnym, proceduralnym, materiałowym, technicznym i administracyjnym. Wspomniana interoperacyjność to dążenie do zwiększania zdolności sił zbrojnych Sojuszu oraz sił zbrojnych krajów partnerskich i krajów współdziałających w zakresie wspólnych szkoleń, ćwiczeń oraz skutecznego działania w trakcie wykonywanych zadań. Zasadniczym celem standaryzacji NATO jest zwiększanie efektywności operacyjnej sojuszu. Sojuszniczą politykę w zakresie standaryzacji określa i akceptuje Rada Północnoatlantycka, natomiast Organizacja Standaryzacyjna NATO (The NATO Standardization Organization NSO) odpowiada za koordynowanie przedsięwzięć standaryzacyjnych Sojuszu. Proces standaryzacyjny składa się z kilku etapów. Obejmuje wnioskowanie, opracowywanie, uzasadnianie, ratyfikowanie, wprowadzanie (ogłaszanie), wdrażanie i uaktualnianie standardów NATO.

Zob.: <http://www.wp.mil.pl/start.php?page=1010501010>

- koordynacji przedsięwzięć wykonywanych w ramach obowiązków państwa-gospodarza;
- zapewnieniu uzupełnienia potrzeb osobowych jednostek wojskowych¹⁰.

W odróżnieniu do starej koncepcji funkcjonalnej okręgu, współcześnie zdecydowanie zmniejszyły się jego zadania w zakresie szkolenia bojowego i operacyjnego wojsk. Jest to efektem wyłączenia ze struktury organizacyjnej okręgu ogólnowojskowych związków taktycznych oraz oddziałów rodzajów wojsk. W konsekwencji, dowódca okręgu jest zobowiązany do zapewnienia odpowiednich wartości bojowych i moralnych, dyscypliny wojskowej, wyszkolenia, gotowości bojowej i mobilizacyjnej podporządkowanych oddziałów. Określa on także cele, kierunki i zadania szkoleniowe wojsk, a także kieruje doskonaleniem umiejętności dowództw, sztabów i kierowniczej kadry okręgu w kierowaniu przedsięwzięciami oraz realizacją zadań wynikających z miejsca, roli i zadań wojsk okręgu w systemie obronnym kraju. Ponadto, ukierunkowuje i nadzoruje szkolenie operacyjno-taktyczne oraz działalność wychowawczą i instruktazowo-metodyczną wojsk oraz podległych jednostek kulturalno-oświatowych. Ważnym zadaniem dowódcy POW jest prowadzenie ćwiczeń przygotowujących wojska i sztaby do działań obronnych w obszarze okręgu – we współdziałaniu z jednostkami rodzajów sił zbrojnych i wojskami państw sojusznicznych, a także właściwymi jednostkami organizacyjnymi administracji publicznej oraz przedsiębiorcami realizującymi zadania obronne. Warto podkreślić kompetencje dowódcy okręgu w przygotowaniu wojsk do użycia ich poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej.

Rozporządzenie Rady Ministrów z 2004 roku w sprawie zadań okręgów wojskowych szczegółowo określa zakres działań wojska w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków. W tym zakresie dowódca POW odpowiada za planowanie, organizowanie i koordynowanie współpracy z terytorialnymi organami dowodzenia i jednostkami wojskowymi oraz z właściwymi organami administracji publicznej, formacjami obrony cywilnej i innymi wyspecjalizowanymi służbami ratowniczymi, a także za wspólne szkolenie obronne przewidziane w planach szczebla centralnego i okręgowego. Poza tym planuje użycie jednostek wojskowych w akcjach ratunkowych na rzecz poszkodowanych wojsk i ludności, w tym zakres użycia sił i środków do udziału w akcjach ratowniczych oraz likwidacji skutków awarii, katastrof i klęsk żywiołowych, wywołanych atakami terrorystycznymi z zastosowaniem środków chemicznych, biologicznych, radiologicznych i nuklearnych.

¹⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 lutego 2004 r. w sprawie utworzenia okręgów wojskowych oraz określenia ich siedzib i terytorialnego zasięgu działania, (Dz. U. Nr 40, poz. 355).

Szereg zadań dowódcy okręgu wynika z racji pełnienia obowiązków państwa gospodarza. W tym zakresie organizuje on i kieruje realizacją zadań na rzecz sił sojuszniczych przebywających lub przemieszczających się przez obszar okręgu, w tym użycie podległych i przydzielonych sił i środków do wsparcia wojsk sojuszniczych oraz koordynowanie dostawami i usługami przeznaczonymi dla tych wojsk. W zakresie obowiązków dowódcy POW znalazło się także zabezpieczenie transportu i ruchu wojsk własnych i sojuszniczych na obszarze okręgu oraz nadzorowanie gospodarki wojskowymi bocznikami kolejowymi.

Ostatnią grupę zadań stanowią przedsięwzięcia w zakresie uzupełnienia potrzeb osobowych jednostek wojskowych, w tym kierowanie całokształtem przedsięwzięć związanych z uzupełnieniem pokojowym jednostek wojskowych okręgu, całokształtem prac związanych z planowaniem rozwoju oraz doskonaleniem struktur organizacyjnych podległych jednostek i instytucji wojskowych, wyposażaniem ich w uzbrojenie i sprzęt nowej generacji, a także dostosowaniem bazy szkoleniowej do nowych potrzeb.

W nowej strukturze organizacyjnej Wojska Polskiego znajdują się tylko dwa okręgi wojskowe – Pomorski z siedzibą dowództwa w Bydgoszczy i Śląski, którego dowództwo bazuje we Wrocławiu. Dowództwu POW podporządkowane są jednostki, instytucje i urzędy wojskowe znajdujące się na obszarze województw: zachodniopomorskiego, pomorskiego, warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego i mazowieckiego – a więc obejmuje on 54 % terytorium kraju.

Dowództwu okręgu podlegają wszystkie terenowe sztaby wojskowe, komendy uzupełnień, jednostki obrony terytorialnej, składy, magazyny i warsztaty, poligony i place ćwiczeń oraz szereg innych. Ponadto, jednostki okręgu zaopatrują i obsługują w różnym zakresie oddziały wojsk operacyjnych. Tym samym Dowództwo POW jest jednym z najważniejszych ogniw kierowania systemem terytorialnym sił zbrojnych.

W Bydgoszczy stacjonuje szereg jednostek wojskowych wchodzących zarówno w skład wojsk operacyjnych, jak i obrony terytorialnej. Organicznie należą one do Wojsk Lądowych oraz do Sił Powietrznych RP. W mieście stacjonują dwie jednostki wojsk operacyjnych przewidzianych do działań zewnętrznych, w tym operacji NATO. Jest to 1. Pomorska Brygada Logistyczna im. Króla Kazimierza Wielkiego oraz Centralna Grupa Działań Psychologicznych. Formacje te podporządkowane są bezpośrednio Dowództwu Wojsk Lądowych w Warszawie.

Pierwsza stanowi ważny element logistyki wojsk lądowych, której zadaniem jest przygotowanie do użycia uzbrojenia, sprzętu wojskowego oraz środków materiałowych, a także świadczenie usług w celu utrzymania wojsk w odpowiedniej gotowości

bojowej w kraju oraz ich logistycznego wsparcia poza jego granicami. 1. Brygada Logistyczna, wraz z podobną jednostką z Opola, przeznaczona jest głównie do zabezpieczenia logistycznego misji wojskowych poza granicami kraju. Brygada została tak zorganizowana, aby zapewnić samowystarczalność logistyczną polskich jednostek realizujących zadania zewnętrzne w całym czasie trwania operacji¹¹. Bydgoska brygada jest formacją młodą, formowaną od 2003 roku. Tym samym podlega ona nieustannemu doskonaleniu organizacyjnemu i operacyjnemu.

Centralna Grupa Działań Psychologicznych stanowi element wojsk rozpoznania i walki elektronicznej, których głównym zadaniem jest zdobywanie danych o przeciwniku, niezbędnych dla przygotowania i skutecznego prowadzenia działań bojowych¹². CGDP stanowi specyficzne ogniwo tego systemu, ponieważ koncentruje się na zdobywaniu informacji o miejscu, gdzie ewentualnie przyjdzie działać naszym żołnierzom. Ważne są dane o zwyczajach mieszkających tam ludzi, rodzaju pracy, którą wykonują, problemach socjalnych, wyznaniach religijnych, działających grupach politycznych. Znalazienie słabej strony przeciwnika i umiejętne pokierowanie jego emocjami, zniechęcenie do dalszej walki, doprowadzenie do pokojowego rozwiązania konfliktu, uzyskanie poparcia miejscowej ludności, to istota działań tego niezwyklego oddziału. Do realizacji powyższych zadań jednostka dysponuje profesjonalną kadrą i wyspecjalizowanym sprzętem, w tym rozgłościami radiowymi „Perkun”, zamontowanymi na podwoziu samochodu Honker 2000, bezprzewodowymi mikrofonami oraz plecakowymi rozgłościami umożliwiającymi żołnierzowi nadanie komunikatu – nawet w pobliżu przeciwnika – oraz specjalnymi pociskami propagandowymi. Polacy w tej branży stanowią trzecią siłę NATO – obok jednostek amerykańskich i niemieckich. Centralna Grupa Działań Psychologicznych istnieje w Bydgoszczy od 2001 roku¹³. Wydzielone jej pododdziały uczestniczą w misji stabilizacyjnej w Iraku.

Jednostką zabezpieczającą potrzeby w zakresie funkcjonowania Dowództwa Pomorskiego Okręgu Wojskowego – zarówno w warunkach stacjonarnych, jak i na polowych stanowiskach – jest 4. pułk dowodzenia. Jednostka ta powstała z połączenia dwóch zastępujących dla garnizonu bydgoskiego oddziałów: 4. Łużyckiego Pułku Łącz-

¹¹ Zob.: http://www.army.mil.pl/strona_pl/kalejdoskop/rodzaje/log/index.html

¹² Zob.: <http://www.mon.gov.pl/start.php>

¹³ A. Rawski, *Lepienie pajęczej sieci*, zob.: http://www.polska-zbrojna.pl/artukul.html?id_artykul=1169. Od schyłku lat 60. XX wieku w Bydgoszczy znajdowała się Grupa Propagandy Specjalnej zorganizowana na wzór radzieckich formacji tego typu. Od początku lat 90. stopniowo przekształcała się w oddział walki psychologicznej, zbliżony zadaniem i strukturami organizacyjnymi do podobnych jednostek armii państw NATO.

ności i 5. Pułku Zabezpieczenia¹⁴. Pułk organizuje dowództwu okręgu całokształt zagadnień związanych z łącznością polową, usługami transportowymi oraz różnorodne urządzenia niezbędne do bytowania żołnierzy (zakwaterowania i żywienia) w warunkach niestacjonarnych. Żołnierze jednostki zapewniają także ochronę obiektów Dowództwa POW.

Z instytucji systemu terytorialnego, zlokalizowanych w Bydgoszczy, najważniejsze mają znaczenie regionalne lub ponadlokalne. Wybitnie ponadregionalną rangę ma 10. Kliniczny Szpital Wojskowy w Bydgoszczy¹⁵. Klinika ta funkcjonuje już dwadzieścia lat, i w tym czasie stała się istotnym ogniwem służby zdrowia – zarówno w Pomorskim Okręgu Wojskowym, jak i w regionie bydgoskim. Jest to szpital wieloprofilowy, specjalizujący się w leczeniu wojskowym. Posiada on 530-łóżkową bazę, umożliwiającą leczenie chorych w siedmiu klinikach, trzynastu oddziałach klinicznych oraz czterech zakładach. Szpital dysponuje także różnorodnym wyposażeniem niezbędnym do organizacji szpitali polowych. Pełni on funkcję nie tylko placówki leczniczej, lecz także naukowo-badawczej, tym samym dysponuje doskonałą kadrą medyczną. Powyższe, pozwoliło na zakwalifikowanie go do nielicznej grupy placówek szpitalnych w Polsce przeznaczonych do obsługi medycznej żołnierzy wojsk NATO.

Liczne wojskowe środowisko medyczne, w połączeniu z technicznym wyposażeniem szpitala polowego, pozwoliło na zorganizowanie takiej placówki dla polskich jednostek stabilizacyjnych w Iraku. Doświadczenie zdobyte przez szpital pozwoliło na wypracowanie nowej formuły zabezpieczenia medycznego operacji pokojowych. Zgodnie z przyjętymi planami, do końca 2006 roku, w Wojsku Polskim miały powstać trzy szpitale operacji pokojowych: w Bydgoszczy, Warszawie i Wrocławiu. W każdym z nich przewidziano zatrudnienie dla około siedemdziesięciu osób. Warunkiem otrzymania stanowiska w takiej placówce była, m.in., pełna gotowość do udziału w misjach poza granicami kraju¹⁶. Ta nowa formuła organizacyjna tworzy lepsze warunki uczestnictwa przedstawicieli bydgoskiej medycyny wojskowej w najważniejszych misjach zewnętrznych Polski, NATO i ONZ.

Do grupy instytucji pracujących na rzecz jednostek całego okręgu należą 5. Regionowe Warsztaty Techniczne. Są one stacjonarną jednostką wojskową, stanowiącą podstawowe ogniwo systemu obsługowo-remontowego szczebla okręgowego. Warsztaty koncentrują swoją działalność na remontach okresowych sprzętu łączności, in-

¹⁴ 5. Pułk Zabezpieczenia powstał u schyłku lat 60. XX wieku, z połączenia 2. batalionu samochodowego, 2. batalionu ochrony (wartowniczego) oraz kompanii roboczej.

¹⁵ Zob.: <http://www.10wsk.mil.pl/>

¹⁶ Zob.: <http://tvp.pl/915,20050126168740.strona>

formatycznego i różnorodnych pojazdów samochodowych¹⁷. Oprócz zadań remontowych, realizują one również zadania produkcyjno-modernizacyjne¹⁸.

Instytucjami wojskowymi mocno wkomponowanymi w pejzaż miasta są regionalne i lokalne ogniwa kierowania systemami obrony terytorialnej oraz administracji wojskowej. Pierwsza z nich to Wojewódzki Sztab Wojskowy (dalej: WSzW), istniejący w Bydgoszczy od 1962 roku. Aktualny zasięg bydgoskiego WSzW określono w 2002 roku, i obejmuje on swoim działaniem obszar województwa kujawsko-pomorskiego¹⁹. Sztab ten jest terenowym organem wykonawczym ministra obrony narodowej w sprawach operacyjno-obronnych i administracji wojskowej na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego. Sztab współpracuje z dowódcami jednostek wojsk operacyjnych i pozamilitarnymi ogniwami obronnymi szczebla wojewódzkiego w zakresie operacyjnego przygotowania terenu oraz wykorzystania infrastruktury wojskowej i cywilnej województwa. Koordynuje on użycie jednostek (instytucji) wojskowych w akcjach ratunkowych na rzecz ludności i środowiska w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń. W sumie, sztab koncentruje swoją działalność na zadaniach uzupełniania i mobilizacji oraz problemach operacyjno-obronnych województwa²⁰.

¹⁷ Zob.: http://www.5rwt.pow.mil.pl/index_pliki/Page344.htm

¹⁸ Dla Centralnej Grupy Działań Psychologicznych 5. Rejonowe Warsztaty Techniczne dokonują modernizacji zamontowanego na podwoziu samochodu ciężarowego Centrum Radiowo-Telewizyjnego, przeznaczonego do obróbki reporterskich programów radiowo-telewizyjnych i satelitarnych. Nadwozie, oprócz specjalistycznego sprzętu elektronicznego, wyposażone zostało w system filtrowentylacyjny, klimatyzacyjny oraz grzewczy, umożliwiając pracę obsługi w różnych warunkach atmosferycznych i klimatycznych. Na rzecz 1. Szpitala Operacji Pokojowych warsztaty, na bazie kontenerów 40' i 20', realizują zabudowę elementów wchodzących w skład całego kompleksu szpitalnego: laboratorium analiz medycznych, salę operacyjną, salę przedoperacyjną, salę intensywnej terapii, izbę przyjęć, RTG z gabinetem stomatologicznym, zewnętrznym systemem wodno-kanalizacyjnym, zewnętrznym systemem energetycznym z centralną rozdzielnią energetyczną, kontenerem gazów medycznych i kontenerem utylizacyjnym. Ponadto warsztaty przygotowują polowy zespół apteczny na bazie trzech kontenerów. Tamże.

¹⁹ *Rozporządzenie MON z dnia 16 maja 2002 r. w sprawie utworzenia oraz ustalenia siedzib i terytorialnego zasięgu działania wojewódzkich sztabów wojskowych i wojskowych komend uzupełnień*, (Dz. U. Nr 73, poz. 670).

²⁰ Do podstawowych zadań WSzW w zakresie mobilizacji i uzupełnień należą: współdziałanie z Urzędem Wojewódzkim w zakresie przygotowania i przeprowadzenia poboru; kierowanie powołaniem poborowych do odbycia zasadniczej służby wojskowej; kierowanie powołaniem absolwentów szkół wyższych do odbycia przeszkolenia wojskowego; sprawowanie nadzoru nad zabezpieczeniem uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych jednostek wojskowych rezerwami osobowymi i przedmiotami świadczeń rzeczowych; sprawowanie nadzoru nad gromadzeniem i wykorzystywaniem zasobów rezerw osobowych i przedmiotów świadczeń rzeczowych na potrzeby jednostek przewidzianych do militaryzacji i obrony cywilnej; refundowanie wydatków związanych ze spełnieniem obowiązków wynikających z ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP. Natomiast w zakresie problematyki

Wojskowa Komenda Uzupełnień w Bydgoszczy, funkcjonująca w mieście pod różnymi nazwami od 1920 roku, jest terenowym organem administracji wojskowej. Pełni rolę organu wykonawczego ministra obrony narodowej i jest podporządkowana bezpośrednio szefowi Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Bydgoszczy. Wojskowy Komendant Uzupełnień odpowiada za realizowanie problematyki obronnej i administracji wojskowej na terenie Bydgoszczy, powiatu bydgoskiego i nakielskiego²¹.

Jednym z efektów istnienia w mieście dużego skupiska żołnierzy było powołanie na początku lat 20. XX wieku sądu wojskowego. Instytucja ta funkcjonuje do dnia dzisiejszego, chociaż w okresie władzy komunistycznej odgrywała ona rolę jednego z ważnych ogniw represji i zniewolenia nie tylko żołnierzy, lecz również osób cywilnych²². W praktyce więc sąd wojskowy w Bydgoszczy zadania w pełni praworządnego organu sądowego zaczął pełnić dopiero od 1989 roku.

Dzisiaj Wojskowy Sąd Garnizonowy w Bydgoszczy stanowi ogniwo wojskowego wymiaru sprawiedliwości pierwszej instancji i podlega Wojskowemu Sądowi Okręgowemu w Poznaniu²³. Mimo formalnej nazwy, faktycznie spełnia rolę sądu rejonowego, orzekając w odniesieniu do żołnierzy i pracowników cywilnych wojska – sprawców przestępstw i wykroczeń, pochodzących z garnizonów leżących mniej więcej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego²⁴.

operacyjno-obronnej WSzW realizuje: planowanie użycia podległych i przydzielonych sił na czas „W” do obrony i zabezpieczenia województwa; przygotowanie ochrony i obrony obiektów wojskowych, i gospodarki narodowej; koordynację i planowanie wykorzystania potencjału niemilitarnych ogniw obronnych województwa do wsparcia i zabezpieczenia działań bojowych sił zbrojnych; systematyczne zbieranie danych o stanie operacyjnego przygotowania terenu; planowanie i przygotowanie do obrony określonych miejscowości; współdziałanie z niemilitarnymi ogniwami obronnymi w prowadzeniu akcji ratowniczych w rejonach klęsk żywiołowych; współdziałanie z niemilitarnymi ogniwami obronnymi w zakresie wykonywania powierzonych im zadań; gromadzenie i aktualizacja danych o infrastrukturze cywilnej województwa. Zob.: <http://www.pow.mil.pl>

²¹ Do jej zadań należy współdziałanie ze starostwami powiatowymi w zakresie polityki obronnej państwa i z Obroną Cywilną, zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych, powoływanie żołnierzy rezerwy do czynnej (kontraktowej) służby wojskowej, powoływanie żołnierzy rezerwy do odbycia ćwiczeń wojskowych, wnioskowanie o mianowanie na wyższe stopnie wojskowe żołnierzy rezerwy, rekrutacja kandydatów do szkół wojskowych, przeprowadzenie poboru, ewidencja wojskowa osób podlegających powszechnemu obowiązkowi obrony, orzekanie o udzielaniu poborowym odroczeń zasadniczej służby wojskowej, przeznaczenie poborowych do odbycia zasadniczej służby wojskowej, wnioskowanie o wykonanie świadczeń osobistych i rzeczowych na cele obronne państwa, kreowanie pozytywnego wizerunku Wojska Polskiego na terenie własnego działania. Zob.: <http://www.pow.mil.pl>

²² Zob.: Z. Biegański, *Sądownictwo i skazani na śmierć z przyczyn politycznych w województwie pomorskim (bydgoskim) w latach 1945 - 1956*, Bydgoszcz 2004.

²³ Zob.: http://pl.wikipedia.org/wiki/S%C4%85downictwo_wojskowe

²⁴ Zgodnie z art. 647 *Kodeksu postępowania karnego*, orzecznictwu sądów wojskowych podlegają

Także zasięg regionalny posiadają okręgowe i garnizonowe prokuratury wojskowe, które prowadzą działania w zakresie strzeżenia praworządności oraz czuwania nad ściganiem przestępstw oraz zapobiegania przestępczości i umacniania dyscypliny i porządku wojskowego²⁵.

System prokuratorski jest ściśle zhierarchizowany, na jego czele znajduje się Naczelną Prokuraturę Wojskową w Warszawie, której podlegają prokuratury okręgowe w Warszawie i Poznaniu. Prokuratura poznańska posiada trzy ośrodki zamiejscowe, w tym Ośrodek Zamiejscowy Wojskowej Prokuratury Okręgowej z siedzibą w Bydgoszczy, który obejmuje swoją właściwością obszar województw będących w kompetencji wojskowych prokuratur garnizonowych w Bydgoszczy, Gdyni i Koszalinie. Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Bydgoszczy działa na obszarze wojewódz-

sprawy o przestępstwa popełniane przez żołnierzy służby czynnej przeciwko obowiązkowi pełnienia służby wojskowej, zasadom dyscypliny wojskowej, zasadom postępowania z podwładnymi, zasadom obchodzenia się z uzbrojeniem i uzbrojonym sprzętem wojskowym, zasadom pełnienia służby, mieniu wojskowemu, przestępstwa popełnione przeciwko organowi wojskowemu lub innemu żołnierzowi, przestępstwa popełnione podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, w obrębie obiektu wojskowego lub wyznaczonego miejsca przebywania, ze szkodą dla wojska lub z naruszeniem obowiązku wynikającego ze służby wojskowej. Ponadto przestępstwa popełniane przez pracowników cywilnych wojska o przestępstwa przeciwko zasadom pełnienia służby i przeciwko mieniu wojskowemu oraz żołnierzy sił zbrojnych państw obcych, przebywających na terytorium RP oraz członków ich personelu cywilnego (pracownicy cywili wojska), o przestępstwa popełnione w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej. Z mocy art. 10 *Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia wojskowe*, sądy garnizonowe rozpoznają w pierwszej instancji sprawy o wykroczenia popełnione przez żołnierzy w czynnej służbie wojskowej i żołnierzy sił zbrojnych państw obcych, przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz członków ich personelu cywilnego, jeżeli pozostają w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, o ile ustawa lub umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, nie stanowi inaczej. Tamże.

²⁵ Zadania te wykonywane są między innymi poprzez: prowadzenie lub nadzorowanie postępowania przygotowawczego w sprawach karnych, wytaczanie powództw cywilnych w sprawach karnych, podejmowanie środków przewidzianych prawem, zmierzających do jednolitego stosowania prawa w innych postępowaniach, prowadzenie badań w zakresie problematyki przestępczości, koordynowanie działalności w zakresie ścigania przestępstw, prowadzonej przez inne organy państwowe, opiniowanie projektów aktów normatywnych. W sprawach należących do właściwości sądów wojskowych oraz innych organów wojskowych, powyższe czynności wykonują prokuratorzy wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury. Niezależnie od powyższego, prokuratorzy wojskowi prowadzą szeroką działalność kontrolną i profilaktyczną, obejmującą swoim zasięgiem praktycznie wszystkie jednostki wojskowe. W razie naruszenia przez organ wojskowy prawa, rozkazów lub aktów wykonawczych Ministra Obrony Narodowej o charakterze ogólnym oraz stwierdzenia okoliczności wpływających ujemnie na stan dyscypliny wojskowej i porządku wojskowego, prokurator ma prawo wnieść sprzeciw lub wystąpić do właściwego organu wojskowego. Właściwość prokuratorów w sprawach karnych określona jest w *Kodeksie Postępowania Karnego* w przepisach stanowiących o orzecznictwie sądów wojskowych. Zob.: <http://www.wp.mil.pl/start.php?page=1011704000>

stwa kujawsko-pomorskiego²⁶. Jak z tego wynika, Prokuratura Garnizonowa w Bydgoszczy spełnia rolę ogniwa regionalnego, wykraczając daleko poza tradycyjne ramy garnizonu.

Ponadto w Bydgoszczy funkcjonuje wiele instytucji wojskowych o charakterze administracyjnym o zasięgu regionalnym lub garnizonowym²⁷ oraz ośrodki kultury i życia religijnego²⁸.

Drugim dowództwem o znaczeniu ponadregionalnym znajdującym się w Bydgoszczy jest Dowództwo 2. Korpusu Obrony Powietrznej, realizujące swoje zadania na obszarze północnej Polski. Od kilku lat w systemie obrony powietrznej zasadniczym działaniem jest dążenie do włączenia polskiego systemu w jednolity system obrony powietrznej NATO. W nowym układzie funkcjonalnym dowództwo korpusu realizuje zadania dowodzenia pozaoperacyjnego, polegające głównie na szkoleniu i przygotowaniu podległych wojsk do działań oraz ich logistycznym zabezpieczeniu. Dowodzenie wojskami w walce sprawuje centralny organ – Centrum Operacji Powietrznych, któremu podlegają regionalne ośrodki dowodzenia i naprowadzania. Oznacza to, że w okresie pokoju dowództwo korpusu przygotowuje wojska do wykonywania działań bojowych, by w czasie ewentualnego kryzysu i wojny wyszkolone oraz przygotowane do działań bojowych jednostki korpusu przekazywane zostały w operacyjne podporządkowanie Centrum Operacji Powietrznych w Warszawie.

Na szczególną uwagę zasługują nowe zadanie związane z przynależnością do Sojuszu, czyli zdolność do prowadzenia działań poza obszarem kraju i uczestniczenia w operacjach koalicyjnych. Już tylko to implikuje szereg nowych rozwiązań organizacyjno-strukturalnych i metodologicznych²⁹.

W 2004 roku w Bydgoszczy powstał i podlega statemu doskonaleniu i rozbudowie 22. Ośrodek Dowodzenia i Naprowadzania (dalej: ODN), jeden z elementów Cen-

²⁶ *Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 grudnia 1998 r. w sprawie utworzenia oraz ustalenia siedzib i terytorialnego zakresu działania wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury*, (Dz. U. Nr 159, poz. 1048).

²⁷ Do ważniejszych można zaliczyć stanowiska i instytucje: Oddział Żandarmerii Wojskowej, Pełnomocnika dowódcy POW ds. Rekonwersji, Pełnomocnika ds. Rekonwersji przy WSzW, Wojskowe Biuro Emerytalne, Agencję Mienia Wojskowego – Oddział Terenowy w Bydgoszczy, Wojskową Agencję Mieszkaniową – Oddział Regionalny w Bydgoszczy.

²⁸ Orkiestra Reprezentacyjna Pomorskiego Okręgu Wojskowego (jedna z 8 w kraju orkiestr wojskowych), Muzeum Tradycji Pomorskiego Okręgu Wojskowego, Parafia Wojskowa przy kościele pw. NMP Królowej Pokoju (kościół garnizonowy mieści się w XVI-wiecznej świątyni gotyckiej).

²⁹ W. Malinowski, Z. Wydra, *Sily powietrzne 2008*, zob.: http://www.czasopismawlop.mil.pl/wiraze/w_numerzew/archiwumw/2-2003/sily.htm

trum Operacji Powietrznych w Warszawie³⁰. Ośrodek ten wchodzi w skład narodowego i koalicyjnego systemu obrony powietrznej. W czasie pokoju wymieniony wyżej ODN i wydzielone jednostki będą podporządkowane operacyjnie centrum sił obrony powietrznej CAOC-2 w Kalkar, w ramach dyżurów pełnionych w systemie NATO. W latach 2006 - 2008 planowana jest dalsza modyfikacja systemu dowodzenia obrony powietrznej i pozostawienie w systemie dowodzenia tylko dwóch ODN-ów – w Bydgoszczy i Krakowie³¹.

W garnizonie znajduje się dowództwo, istniejącej od 20 sierpnia 1974 roku, 2. Brygady Radiotechnicznej, stanowiącej jedno z najważniejszych ogniw obrony przestrzeni w kraju. W latach 1974 - 2005 podlegała ona wielokrotnym przemianom, których celem było dostosowanie jej do aktualnych wymogów systemu obronowego kraju³². Obecnie zadaniem brygady jest radiolokacyjne rozpoznanie przestrzeni powietrznej nad Polską i na podejściach do jej powietrznych granic oraz nad rejonem zagrożenia (walki zbrojnej) i na podejściach do tego rejonu. Ponadto do zadań brygady należy: radiolokacyjna kontrola lotów i przelotów statków powietrznych, zabezpieczenie działań dyżurnych sił i środków systemu obrony powietrznej oraz zabezpieczenie szkolenia jednostek lotnictwa.

System radiolokacyjnego rozpoznania polskiej przestrzeni powietrznej jest dystrybutorem informacji o sytuacji powietrznej, niezbędnych dla podsystemów dowodzenia i ognia przeciwlotniczego oraz działań bojowych lotnictwa. We współdziałaniu z cywilnym ruchem lotniczym prowadzi on kontrole lotów i przelotów w przestrzeni FIR Warszawa. Pododdziały brygady tworzą sieć stacjonarnych posterunków radiotechnicznych, wzmocnioną, w zależności od potrzeb i sytuacji polityczno-militarnej, doraźnie rozwijanymi i wysoce manewrowymi posterunkami. Posterunki dysponują urządzeniami do identyfikowania obiektów powietrznych, kompatybilnymi z systemami obo-

³⁰ W skład systemu dowodzenia obroną powietrzną kraju wchodzi ponadto ośrodki dowodzenia i naprowadzania w Warszawie (21), Poznaniu (31) i Krakowie (32) oraz centra koordynacji operacji powietrznych, umieszczonych przy dowództwach operacyjnych Wojsk Lądowych i Marynarki Wojennej. W system ten wchodzi także stanowiska dowodzenia eskadr i baz lotniczych oraz pododdziałów rakietowych.

³¹ *Dowodzenie z NATO*, zob.: http://www.czasopismawlop.mil.pl/wiraze/w_numerzew/archiwumw/4-2002/dow.htm

³² Dowództwu 2 Brygady podporządkowane były bataliony radiotechniczne rozlokowane na całym obszarze Pomorza. Zasadniczym zadaniem brygady była obserwacja przestrzeni powietrznej i ewentualne kierowanie obroną powietrzną na swoim obszarze. Brygada funkcjonowała w zintegrowanym systemie obrony powietrznej Układu Warszawskiego. W latach 90. rozpoczął się intensywny proces przebudowy systemu organizacyjnego brygady do samodzielnej realizacji zadań, a od 1997 roku rozpoczęła się restrukturyzacja jednostek brygady, której celem jest dostosowanie do standardów NATO. Zob.: <http://www.wlop.mil.pl/mjednostkidetalpl.asp?ID=18>

wiązującymi w NATO i Międzynarodowej Organizacji Lotnictwa Cywilnego³³. Obecnie 2. Brygada składa się z czterech batalionów radiotechnicznych stacjonujących w Lipowcu, Choszczynie, Słupsku i Chojnicach³⁴.

Do 2008 roku Wojska Radiotechniczne będą podlegały dalszej restrukturyzacji w celu pełnej integracji systemu rozpoznania radiolokacyjnego i systemu identyfikacji z ogniwami obrony powietrznej NATO. Wyrazem tych działań w bydgoskiej brygadzie będzie zmniejszenie liczby batalionów do trzech oraz wymiana sprzętu technicznego na nowszą generację³⁵.

W Bydgoszczy stacjonuje także jednostka lotnicza. Jest to 2. Eskadra Lotnictwa Transportowo-Łącznikowego, powstała 1 kwietnia 1999 roku na bazie istniejącej w latach 1992 - 1999 eskadry – pododdziału 2. Bazy Lotniczej „Bydgoszcz”. Jednostka realizuje zadania transportowe, specjalne oraz zabezpieczenie szkoleń bojowych jednostek obrony powietrznej i przeciwlotniczej. Najbardziej interesującym i nowatorskim w polskim lotnictwie ogniwem eskadry jest Lotnicza Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza. LGP-R organizuje i prowadzi samodzielne akcje ratownicze oraz we współpracy z wydzielonymi siłami NATO, w tym także na terytorium przeciwnika. Eskadra wyposażona jest w śmigłowce Mi-2, Mi-8, W-3 oraz samoloty An-28, An-2, TS-11 „Iskra”³⁶.

Logistyczny charakter ma 2. Baza Lotnicza „Bydgoszcz”, która utworzona została 2 grudnia 1991 roku³⁷. Powstanie bazy było efektem postzimnowojennej restrukturyzacji polskiego lotnictwa oraz wynikało z istnienia w mieście od 1916 roku lotniska

³³ Stanowiska dowodzenia i stacje radiolokacyjne wyposażone są w elementy zautomatyzowanego systemu dowodzenia i dystrybucji informacji o sytuacji powietrznej, pozwalające sprzęgnąć je z systemami centrum wsparcia operacji powietrznych (Air Support Operations Centre – ASOC) i obrony powietrznej NATO.

³⁴ Zob.: <http://www.wlop.mil.pl/mjednostkidetalpl.asp?ID=18>

³⁵ W ugrupowaniu brygada posiadać będzie 15 stacjonarnych posterunków radiotechnicznych z możliwością rozwinięcia 10 dodatkowych, tzw. posterunków wysuniętych. W batalionie manewrowym można będzie rozwinąć 4 kompanie radiotechniczne. System rozpoznania będzie współpracował z systemem wczesnego ostrzegania AWACS. Sukcesywnie wycofywany będzie sprzęt starszej generacji, w miejsce, którego wejdą nowoczesne stacje radiolokacyjne głównie produkcji krajowej, w tym radary dalekiego zasięgu typu Backbone (np. radary Nur-12M), stacje radiolokacyjne typu: Brda, Odra, Nur-11 i Nur-12, odległościomierze Nur-31 i 35, wysokościomierze Nur-41. Zob.: W. Malinowski, Z. Wydra, dz. cyt., wityna cytowana.

³⁶ Zob.: <http://www.wlop.mil.pl/mjednostkidetalpl.asp?ID=23>

³⁷ Powstała ona na bazie rozformowanych: 3. Lotniczego Pułku Szkolno-Bojowego, 3. Eskadry Lotnictwa Łącznikowego, 43. Eskadry Lotniczej, Wydziału Administracyjno-Gospodarczego Dowództwa 2. KOP, 12. Składnicy Sprzętu Lotniczo-Technicznego, zob.: <http://www.wlop.mil.pl/mjednostkidetalpl.asp?ID=19>

wojskowego, nieustannie dostosowywanego do aktualnych potrzeb³⁸. 2. Baza Lotnicza, jako jedna z wielu jednostek 2. KOP, wykonuje zadania dostosowane do nowej struktury organizacyjnej polskiej armii zgodnej ze standardami NATO. Obecnie do jej najważniejszych zadań należy: utrzymanie w gotowości lotniska oraz jego ochrona, zabezpieczenie logistyczne działalności dowództwa 2. KOP i jednostek stacjonujących w garnizonie Bydgoszcz, a także szkolenie kierowców na potrzeby jednostek Wojsk Obrony Powietrznej. Zadania swoje 2. Baza Lotnicza realizuje poprzez pododdziały zabezpieczenia materiałowo-technicznego, ochrony, ubezpieczenia lotów, służb lotniskowych i warsztaty. Ponadto, w składzie jednostki funkcjonuje jedyna w 2. KOP kompania obrony przeciwchemicznej oraz zabezpieczenie dla Lotniczej Grupy Poszukiwawczo-Ratowniczej³⁹.

W bliskiej perspektywie czasowej nastąpi poważne wzmocnienie roli garnizonu bydgoskiego w systemie obrony powietrznej Polski i NATO. Wyrazem tego jest planowanie dyslokacji w Bydgoszczy jednej z trzech brygad lotnictwa taktycznego. Do 2008 roku ma ona osiągnąć gotowość bojową. 3. Brygada Lotnictwa Taktycznego, wyposażona w samoloty Mig-29, przeznaczona będzie do obrony powietrznej, zadań typu „Air Policing”, ostony zgrupowań Wojsk Lądowych i Marynarki Wojennej oraz ugrupowań uderzeniowych lotnictwa⁴⁰.

Po osiągnięciu pełnej gotowości bojowej przez jednostki i instytucje nowego systemu planuje się rozformowanie dowództwa 2. Korpusu Obrony Powietrznej. Jest to wynikiem dążenia do usprawnienia dowodzenia systemem poprzez zmniejszenie szczebli pośrednich i przejście z układu czteroszczeblowego na trójstopniowy⁴¹.

Jednak, jak się wydaje, najważniejszym wydarzeniem określającym nową pozycję garnizonu bydgoskiego w systemie organizacyjnym NATO jest decyzja o utworzeniu w mieście Centrum Szkolenia Połączonych Sił (Joint Force Training Centre – JFTC). Umowę o jego utworzeniu podpisano pomiędzy rządem polskim a Sojuszem 13 kwietnia 2005 roku⁴². Powstanie Centrum jest efektem najgłębszych zmian w systemie dowodzenia NATO od ponad pięćdziesięciu lat. Koniec „zimnej wojny” uczynił zbędnymi niektóre struktury organizacyjne Paktu, a jednocześnie wymusił zmiany, które sta-

³⁸ A. Kaliński, *Bydgoskie lotnisko wojskowe w latach 1916 - 1939*, „Kronika Bydgoska”, t. 20/1998, s. 9 - 41.

³⁹ Zob.: http://www.2blot.mil.pl/art_4.html

⁴⁰ W. Malinowski, Z. Wydra, dz. cyt., wityna cytowana.

⁴¹ *Dowodzenie z NATO*, zob.: http://www.czasopismawlop.mil.pl/wiraze/w_numerzew/archiwumw/4-2002/dow.htm

⁴² *NATO's Allied Command Transformation holds official signing ceremonies for new Centre of Excellence and Joint Forces Training Centre*, zob.: <http://www.act.nato.int/multimedia/articles/2005/040705mou.htm>

nowią odpowiedź na nowe wyzwania w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego. W efekcie, na szczycie NATO w Pradze w 2002 roku zdecydowano o utworzeniu dwu nowych dowództw strategicznych, z których jedno (Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Operacji) będzie zajmować się codziennymi działaniami sił zbrojnych NATO, a drugie (Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Transformacji) będzie odpowiadać za przyszłość sił zbrojnych NATO oraz za sposoby realizacji założonych celów. Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Transformacji ma być głównym motorem przemian wewnątrz Sojuszu oraz podstawowym ośrodkiem motywującym proces przemian. Ma ono również stymulować transformację narodowych sił zbrojnych państw członkowskich i partnerskich NATO⁴³.

Kwaterze głównej Dowództwa Sił Sojuszniczych NATO ds. Transformacji, mieszczącej się w Norfolk (Virginia), podporządkowanych jest kilka międzynarodowych ośrodków wyspecjalizowanych w realizacji wybranych zadań dowództwa. Mieszczą się one na terenie różnych krajów – członków Sojuszu⁴⁴. O rozmieszczeniu Centrum

⁴³ Transformacja wojskowa to nowa złożona koncepcja, której celem jest przygotowanie wojskowych do działań w warunkach skomplikowanych wyzwań współczesnego bezpieczeństwa. Z intelektualnego punktu widzenia, transformacja wymaga przyjęcia nastawienia, które wyraża się dążeniem do nieustannych innowacji i eksperymentowania – aby wyposażać dowódców w niezbędne umiejętności. Konieczne jest również szybkie wyciąganie wniosków ze zdobywanych doświadczeń. Od strony kulturowej, oznacza to nagradzanie podejmowania ryzyka, identyfikowanie procedur i osób zdolnych do wdrożenia zmian oraz zaszczepianie wspólnych rozwiązań kulturowych, poczynając od najniższego praktycznego szczebla. Transformacja ma charakter ciągły, motywowany przyśpieszającym tempem przemian w globalnym środowisku bezpieczeństwa i reagującym na nie. Kluczowym elementem procesu transformacji są edukacja oraz szkolenie, które mają zagwarantować, że uczestnicy działań zbrojnych będą wykształceni i wyszkoleni w zakresie nowych koncepcji i procesów. Istotną częścią transformacji jest analiza i ocena obecnie realizowanych operacji wojskowych, jak podstawy kreowania wizji przyszłych działań. Zob.: Rozmowa z *admiralem Edmundem P. Giambastianim*, zob.: http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/polish/interview_pr.html.

⁴⁴ Wspólne Centrum Sztuki Wojskowej (Joint Warfare Centre) w Stavanger (Norwegia) zostało utworzone w październiku 2003 roku. Szkoli ono dowódców Sił Odpowiedzi NATO (NRF) oraz personel innych operacyjnych ośrodków dowodzenia NATO w zakresie najnowszych osiągnięć sztuki wojskowej oraz technik operacyjnych, włączając innowacyjne koncepcje wypracowane w trakcie eksperymentów oraz wynikające z doświadczeń zebranych podczas bieżących operacji. Wspólne Centrum Analizy Doświadczeń Praktycznych (Joint Analysis Lessons Learned Centre – JALLC), usytuowane w Montesanto (Portugalia), jest centralną agendą NATO do spraw analizowania rzeczywistych operacji wojskowych, a także szkolenia, ćwiczeń i eksperymentowania oraz tworzenia i utrzymywania interaktywnej bazy danych o doświadczeniach praktycznych. Członkowie JALLC zostali rozmieszczeni razem z Wielonarodowymi Siłami Wspierającymi Bezpieczeństwo w Afganistanie, a także asystują siłom NATO działającym w Kosowie. Centrum Badań Podmorskich NATO (NATO Undersea Research Centre – NURC) w La Spezia (Włochy) prowadzi badania oraz integruje wysiłki państw członkowskich w celu wspierania podmorskich operacji NATO oraz spełniania wymogów wynikających z transformacji. Poza tym, Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Transformacji ściśle współdziała z wieloma agencjami NATO oraz narodowymi i wielonarodowymi ośrodkami szkolenia. Tamże.

Szkolenia Połączonych Sił w Bydgoszczy zadecydowało szereg czynników, z których najważniejsze to odpowiednia infrastruktura i zaplecze logistyczne. Jak już wspomniano, w mieście znajdują się Dowództwo Pomorskiego Okręgu Wojskowego i Korpusu Sił Powietrznych, lotnisko wojskowe, bardzo dobry szpital wojskowy. W niedużej odległości rozciągają się doskonałe poligony.

Centrum będzie miało do odegrania unikalną rolę w ramach NATO – będzie koncentrować się na połączonym i wielonarodowym szkoleniu na szczeblu taktycznym. W szczególności, prowadząc połączone szkolenie taktyczne, osiągnie interoperacyjność w kluczowych taktycznych obszarach działania wojsk. Zadaniem Centrum jest szkolenie oficerów z krajów wchodzących do NATO i współdziałających w ramach „Partnerstwa dla Pokoju”. Będzie w nim pracowało około osiemdziesiąt pięć osób stałej kadry, w tym około siedemdziesięciu wykładowców, a rocznie szkoleniu zostanie poddanych ponad trzy tysiące żołnierzy⁴⁵.

Jednak poza wymiarem czysto wojskowym, usytuowanie w mieście ważnej instytucji sojuszniczej niewątpliwie wywrze wpływ na jego rozwój gospodarczy oraz podniesie międzynarodowe znaczenie. Jak się wydaje, w bliższej perspektywie czasowej powstanie Centrum wydatnie pobudzi miejscowy rynek inwestycji i pracy. Do 2007 roku w mieście ulokowane zostaną inwestycje wojskowe o wielkości około 340 milionów złotych, co stanowi największą inwestycję w mieście od kilkunastu lat. Największym projektem realizowanym na potrzeby JFTC jest przekształcenie kompleksu koszarowego przy ulicy Szubińskiej na jego siedzibę. Koszt inwestycji ocenia się na 204 miliony złotych. Budowa Centrum powinna dobiec końca w roku 2007. Część wojskowa inwestycji współfinansowana jest z budżetu MON i NATO⁴⁶.

Ponadto – dla potrzeb Centrum – Przedsiębiorstwo „Gromada” odrestauruje zespół pałacowo-parkowy w dawnej posiadłości Bnińskich w Samostrzelu, pod Nakłem. Za 30 milionów złotych powstanie tam ośrodek konferencyjny i rekreacyjny dla żołnierzy Sojuszu i ich rodzin. Kolejne środki pochłonie budowa mieszkań dla oficerów i pracowników NATO. Powstanie centrum szkoleniowego NATO w Bydgoszczy, prócz tego, że ma znaczenie prestiżowe i przyciąga znaczące inwestycje, wygeneruje także – co najmniej – kilkaset miejsc pracy⁴⁷. Tego typu instytucja będzie też ważnym czynnikiem miastotwórczym. Przez Bydgoszcz przewijać się będą setki oficerów z krajów

⁴⁵ Zob.: <http://www.act.nato.int/multimedia/fact/actxiftcx.sheet.pdf>

⁴⁶ Zob.: <http://www.bydgoszcz.com.pl/centrum-szkoleniowe-sil-polaczonych-nato.html>;
Zob.: http://www.mon.gov.pl/start.php?page=1020101000&obj_display_cat=3&obj_display_full=1223&obj_to_display_type=29

⁴⁷ 5 miliardów do wydania, zob.: http://www.bcc.org.pl/struktura_loze_regionalne_relacje_show.htm?id=497&loza=8

NATO z rodzinami, którzy będą tu mieszkać i kształcić swoje dzieci. Ożywi się ruch na lotnisku, miasto dozna nowego kolorytu⁴⁸. Jednak, oprócz związków z instytucjami wojskowymi w Bydgoszcy, część mieszkańców pośrednio związanych jest z siłami zbrojnymi. Jest to efektem istnienia w mieście znaczącego sektora produkcyjnego pracującego na rzecz obronności. Wytwórcy bydgoscy znani są głównie z produkcji materiałów wybuchowych oraz wytworów nowoczesnych technologii.

Bydgoskie zakłady chemiczne w branży materiałów wybuchowych działają już od ponad pięćdziesięciu lat. Początkowo dominującą firmą były Zakłady Chemiczne „Zachem”, które w 1992 roku, w toku restrukturyzacji, wydzieliły ze swojej struktury przedsiębiorstwo NITROCHEM S.A.⁴⁹ Koncentruje ono swoją działalność, m.in., na produkcji materiałów wybuchowych zarówno dla firm cywilnych, jak i dla wojska oraz elaboracji amunicji⁵⁰. Jest więc to zakład o szczególnym znaczeniu dla obronności i bezpieczeństwa kraju⁵¹.

Zakłady produkują różnorodne materiały wybuchowe, z których najważniejsze to: trotyl w różnych postaciach, dwunitrotoluen, pentryt, heksogen, oktogen i tritonal. Materiały wybuchowe stanowią podstawę do produkcji różnorodnej amunicji artyleryjskiej oraz min. W ofercie produkcyjnej zakładu znajduje się amunicja artyleryjska dużego i średniego kalibru, miny morskie, miny przeciwpancerne, ładunki saperskie, bomby lotnicze i granaty tżawiące.

W procesie produkcji firma stosuje nowoczesne technologie, w tym metodę zalewania trotylem lub mieszaninami wybuchowymi, służącą do produkcji samodzielnych ładunków lub napełniania różnego rodzaju korpusów o masie całkowitej od kilkudziesięciu gramów do kilkuset kilogramów. Spółka opracowała także nowoczesną technologię standaryzacji trotylu pozyskiwanego z deelaboracji amunicji oraz doskonalili technologie w zakresie robienia i utylizacji wycofywanej amunicji średniego i dużego kalibru⁵². Produkcja materiałów wybuchowych stanowi jeden z ważnych znaków pozwalających na rozpoznawalność Bydgoszcy nie tylko w kraju.

⁴⁸ Zob.: http://bydgoszcz.wikicitities.com/wiki/Wa%C5%BCny_o%C5%9Brodek_wojskowy

⁴⁹ Zob.: <http://www.zachem.com.pl>

⁵⁰ Elaboracja amunicji i innych środków rażenia oraz niszczenia to szereg czynności, których celem jest doprowadzenie ich do stanu używalności zgodnie z przeznaczeniem. Zasadniczymi czynnościami w procesie elaboracji jest napełnianie metalowych części materiałem wybuchowym oraz łączenie ich w całość.

⁵¹ Zakłady Chemiczne „NITROCHEM” S.A. są członkiem Polskiej Izby Producentów na Rzecz Obronności Kraju, która posiada status reprezentanta krajowego przemysłu zbrojeniowego w strukturach NATO-NIAG (NATO – Industrial Advisory Group). Od 2000 r. spółka posiada certyfikat ISO-9001 oraz AGAP-110.

⁵² Zob.: <http://www.nitrochem.com.pl/f2.htm>

Do grupy przedsiębiorstw stosujących najnowocześniejsze technologie należy zaliczyć także Wojskowe Zakłady Lotnicze nr 2 w Bydgoszczy (dalej: WZL nr 2)⁵³. Obecnie bydgoskie WZL nr 2 są znanym w kraju przedsiębiorstwem, zajmującym się kompleksowymi remontami i modernizacją sprzętu lotniczego. Poszczycić się również mogą sukcesami na polu konstrukcyjno-badawczym⁵⁴.

Zasadniczym obszarem ich działalności są remonty samolotów bojowych typu MiG-29, Su-22, TS-11 Iskra oraz maszyn ogólnego stosowania typu PZL-101 „Gawron”, PZL-110 „Koliber”, PZL-104 „Wilga”. Drugą specjalnością zakładu jest modernizacja samolotów do wymogów NATO oraz wyposażanie ich w nowoczesne urządzenia nawigacyjne.

Najbardziej prestiżową modernizacją jest doposażenie samolotów Su-22 w nowoczesne systemy nawigacji i kierowania samolotem. Instalacja systemu nawigacji satelitarnej GPS Trimble 2101 AP umożliwia samolotom nawigację satelitarną, niezależną od dostępnych w danym rejonie środków naziemnych, co pozwala na pilotaż i orientację w nieznanym terenie. Montowanie systemu nawigacji obszarowej TACAN KTU 709 umożliwia samolotom współdziałanie z lotnictwem wojsk NATO w zakresie wykonywania wspólnych zadań bojowych. Montaż systemu nawigacji obszarowej i lądowania VOR/ILS ANV 241 MMR umożliwia samolotom korzystanie z ogólnodostępnych cywilnych środków nawigacyjnych oraz podejście do lądowania według przyrządów. Rejestrator ATM-QAR/S54 umożliwia rejestrację, analizę i wizualizację parametrów kompleksu celowniczo-nawigacyjnego. Efektem tego rodzaju modernizacji jest powstawanie samolotów spełniających wszystkie wymogi współczesnego pola walki na wyższym niż średnim poziomie.

WZL nr 2 podejmuje ambitne przedsięwzięcia modernizacyjne i organizacyjne, mające na celu rozbudowę i unowocześnienie zaplecza produkcyjnego zakładu oraz dostosowanie jego struktury do nowych zadań. Jednym z najważniejszych jest udział

⁵³ WZL nr 2 powstały na bazie Ruchomych Warsztatów Polowych, które od 1945 roku stacjonowały w mieście. Od 1946 roku jako Lotnicze Warsztaty nr 1 świadczyły usługi w zakresie przeglądów silników, łatania przestrzelin i naprawy płatowców samolotów. Później z powodzeniem wykonywały modernizacje i remonty samolotów odrzutowych. Współczesną nazwę zakłady otrzymały w 1982 r. W ciągu pół wieku w zakładach remontowane były niemal wszystkie typy samolotów bojowych używanych w polskim lotnictwie – takie, jak m.in.: MiG-15, MiG-17, UT MiG-15, Lim-1, Lim-2, SB Lim-2. Z usług przedsiębiorstwa korzystali także odbiorcy z Syrii, Egiptu, Niemieckiej Republiki Demokratycznej (MiG-15, MiG-17), Republiki Federalnej Niemiec (Su-22M4) oraz Indii (TS-11 Iskra). Zob.: <http://www.wzl2.mil.pl/ofirmie.html>

⁵⁴ WZL nr 2 uzyskały certyfikat PN-ISO 9001 z warunkami WSK, IQNET (wewnętrzny system kontroli) oraz AGAP-2110, dotyczącymi przestrzegania standardów jakościowych w działalności zakładu. Certyfikat PART-145 upoważnia zakłady do wykonywania obsługi technicznej i napraw samolotów cywilnych. Zakład świadczy również szeroki wachlarz usług pozwalających wykorzystywać wolne moce produkcyjne w zakresie obróbki mechanicznej, galwanicznej oraz usług malarskich wg najnowszych technologii, które zostały potwierdzone certyfikatem firmy AKZO NOBEL. Tamże.

firmy w przetargach w ramach offsetu na samolot wielozadaniowy. Dzięki takim przedsięwzięciom WZL nr 2 mają ambicję stać się centralną bazą obsługową i logistyczną samolotu wielozadaniowego F-16 oraz bazą napraw małych samolotów cywilnych, również w ramach offsetu firmy Lockheed Martin⁵⁵. Uzyskanie takiego statusu wprowadziłoby zakłady w krąg przedsiębiorstw postępujących się najnowocześniejszymi, światowymi technologiami lotniczymi.

Także do grupy przedsiębiorstw wysokich technologii można zaliczyć Bydgoskie Zakłady Elektromechaniczne „Belma” S.A., które od 1951 roku produkują wyroby dla potrzeb wojska. Okres transformacji ustrojowej był trudnym dla działu produkcji specjalnej. Firma, po restrukturyzacji, dostosowała się do wymogów gospodarki rynkowej i dzisiaj jest cenionym dostawcą uzbrojenia.

Głównymi produktami „Belmy” są nowoczesne, modułowe miny przeciwpancerne, przeznaczone zarówno do minowania narzutowego przy użyciu technicznych środków (m.in. za pomocą pocisków raketowych lub śmigłowców) oraz minowania sposobami klasycznymi przy użyciu nowoczesnych min i zapalników⁵⁶. O jakości wyrobów wojskowych „Belmy” świadczy otrzymanie 14 marca 2002 roku Natowskiego Kodu Podmiotu Gospodarki Narodowej o numerze O241H⁵⁷.

W grupie firm nowoczesnych technologii pracujących na rzecz obronności znajduje się także bydgoskie Centrum Badawczo-Produkcyjno-Ustługowe CECOMM S.A.⁵⁸ Firma działa na rynku od 1991 roku, i od początku swojego istnienia specjalizuje się w opracowaniu koncepcji, w projektowaniu systemów łączności oraz zajmuje się produkcją i procesami inwestycyjnymi, a także wdrażaniem i serwisowaniem inteligentnych systemów oraz urządzeń teleinformatycznych. Od roku 2003 specjalizacja firmy została poszerzona o realizację koncepcji, programów organizacyjno-użytkowych, projektów budowlanych i wykonawczych, nadzoru inwestycyjnego oraz realizacji inwestycji w zakresie budownictwa specjalistycznego, w tym budowy lotnisk i całej infrastruktury lotniskowej, a także składów paliw i stanowisk dowodzenia. Do najważniejszych projektów zrealizowanych na rzecz Sił Zbrojnych należy zaliczyć:

- opracowanie i praktyczne wdrożenie systemu szybkiej łączności operacyjnej, zbudowanej na bazie wyspecjalizowanych, cyfrowych central dyspozytorsko-konferencyjnych CDK;

⁵⁵ Zob.: <http://www.wzl2.mil.pl/ofirmie.html>

⁵⁶ Aktualna oferta obejmuje: miny narzutowe przeciwpancerne gruntowe typ MN-111, narzutowe przeciwpancerne powierzchniowe typ MN-121, przeciwdesantowe typ MPD oraz zapalniki: czasowy elektroniczny dla artylerii raketowej typu CEZAR-100, magnetyczny typu ZN-97, głowicowo-denny typu WP-7 i WP-9 oraz zapalnik UZRGM.

⁵⁷ Zob.: <http://www.belma.com.pl/>

⁵⁸ Zob.: <http://www.cecomm.com.pl/>

- opracowanie całości projektu przedsięwzięć organizacyjnych w zakresie budownictwa specjalnego, w tym przygotowanie lotnisk wojskowych do odtwarzania gotowości bojowej samolotów wielozadaniowych⁵⁹;
- projektowanie Krajowego Systemu Synchronizacji i Monitoringu Wojskowej Sieci Telekomunikacyjnej.

O wysokiej ocenie produktów firmy w oczach ekspertów sił zbrojnych świadczą przyznane jej certyfikaty i homologacje⁶⁰.

Niewielkim przedsiębiorstwem (osiemdziesiąt osób zatrudnionych) produkującym na potrzeby wojska i osób wojskowych jest Centrala Zaopatrzenia Mundurowego „INTERMAG”-Przedsiębiorstwo Handlowo-Produkcyjne. Firma specjalizuje się w produkcji i dostarczaniu umundurowania dla szerokiego grona odbiorców, w tym wojskowych. Produkuje ona, m.in., marynarki i spodnie mundurowe, płaszcze, peleryny, wiatrówki, kurtki, wszystkie rodzaje obuwia, koszule służbowe i wyjściowe, swetry służbowe, czapki garnizonowe, rogatywki, kapelusze służbowe, berety, czapki zimowe, bieliznę i szereg innych elementów umundurowania służbowego, wyjściowego i galowego⁶¹.

Potrzeby instytucji i jednostek garnizonu stymulują rozwój także innych, „cywilnych” jednostek gospodarczych. Szczególnie ważnymi są różne wojskowe programy budowlane, z których najważniejszym jest plan poprawy warunków mieszkaniowych żołnierzy zawodowych. Problem ten ma szansę na rozwiązanie dzięki nowym uregulowaniom prawnym w zakresie zakwaterowania sił zbrojnych i związanym z tym programem inwestycyjnym Ministerstwa Obrony Narodowej, który zakładał do 2006 roku budowę nowych kwater dla wojska za prawie miliard złotych, czyli w sumie około 3,5 tys. nowych mieszkań w całym kraju⁶². Prawie 10% (trzysta dwadzieścia mieszkań) tych inwestycji zostało zlokalizowanych w Bydgoszczy, stając się ważnym impul-

⁵⁹ Na zlecenie Departamentu Infrastruktury MON firma przygotowała koncepcję koordynacji inwestycji lotniska Poznań-Krzesiny oraz Łask w celu przygotowania ich do potrzeb wdrażania programu samolotu wielozadaniowego F-16.

⁶⁰ Należą do nich: *Rekomendacja Nr 246/2004 Departamentu Infrastruktury Ministerstwa Obrony Narodowej na projektowanie, dostarczanie i wykonywanie systemów łączności i informatycznego przetwarzania danych oraz budownictwa telekomunikacyjnego i Świadectwo homologacji wprowadzenia na wyposażenie Sił Zbrojnych centrali CDK*. Zob.: <http://www.cecomm.com.pl/>

⁶¹ Zob.: <http://www.intermag.com.pl>

⁶² *Ustawa z dnia 22 czerwca 1995 roku o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej* (tekst jednolity: Dz.U. 2005 Nr 41 poz.398); *Ustawa z dnia 21 stycznia 2005 r. o zmianie ustawy o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o zmianie ustawy o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw*; *Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 kwietnia 2005 r. w sprawie kwater funkcyjnych*. Zob.: <http://www.wam.net.pl/>

sem pobudzenia rynku budowlanego, a tym samym i lokalnego rynku pracy. Jednocześnie, ta duża liczba kwater funkcyjnych zmniejszy konkurencję na rynku wynajmu mieszkań w mieście i być może doprowadzi do spadku cen w tym sektorze gospodarki miejskiej.

Prócz aspektów materialnych, środowisko wojskowe Bydgoszczy odgrywa istotną rolę kulturową. Specyfika instytucji i jednostek garnizonu powoduje, że środowisko to składa się w znacznym odsetku z oficerów różnych stopni, w tym oficerów starszych i generałów. Cały korpus oficerski jest dobrze wykształcony i posiada rozwinięte potrzeby intelektualne oraz bytowe. Dotyczy to szczególnie generałów i oficerów starszych rangą, którzy zwykle mają ukończone po dwie szkoły wyższe, często zagraniczne, władają językami obcymi oraz posiadają szerokie zainteresowania pozazawodowe.

Podsumowując, można stwierdzić, że polski garnizon w Bydgoszczy od osiemdziesięciu pięciu lat wpływa na życie społeczne i gospodarcze miasta. Wpływ ten w znacznym stopniu był pochodną funkcjonowania instytucji i jednostek stacjonujących w mieście. Na początku XXI wieku szczególnym impulsem wpływającym na rozwój garnizonu stało się przystąpienie Polski do NATO. Fakt ten wymusił głębokie zmiany w systemie organizacyjnym oraz zasadach działania jednostek i instytucji wojskowych. Pobudził kadrę zawodową do twórczego rozwoju, w tym do dostosowywania się do wzorców kulturowych armii zachodnich. Szczególnym czynnikiem doskonalącym społeczność wojskową oraz miastotwórczym stało się usytuowanie w Bydgoszczy Centrum Szkolenia Połączonych Sił NATO. Ta prestiżowa instytucja, już w pierwszych latach istnienia, spowodowała znaczący napływ kapitału inwestycyjnego do miasta i zaczęła zmieniać jego charakter. Bydgoszcz znalazła się w licznej grupie miast, w których istnieją międzynarodowe instytucje, a tym samym wytwarzają się wielonarodowe i wielokulturowe społeczności.